

„Őfelsége első Elvira, Babamagyarország királynéja”

145 év egy család, egy ország történetében – ruhákban elbeszélve

► 1873-ban, tízesztendős korában kapta dédanyám, tótváradjai Kornis Flóra a mázasporcelán fejű, bőrtestű, karcsú hölgybabát, amelynek még az ő születése előtt, hároméves korában elhalt testvérének – Irmina Elvirának – második nevét adták. Hossza 47 centiméter, jelzés nélküli, készítésének pontos helyét nem sikerült megállapítani, de Caroline Goodfellow *Ezerarcú babakönyvének* (a 6., majd részletesebben a 43. oldalán is) „a Coleman-gyűjtemény pompás darabjaként” bemutatott hasonló babája nyomán németországi készítési helyet feltételezhetünk. Elvirának azonban szebb az arca, és haja a Coleman-babától

eltérően valódi hajból készült, elől frufruként vágva, hátul körben feltekert fonatként díszíti fejét. A baba generációkon keresztül nagy szeretetnek és megbecsülésnek örvendett a családban, Kornis Flóra Rédey Tivadar építészmérnökkel, egy kéziratban maradt építészettörténeti könyv szerzőjével kötött házassága után Erzsébet leányáé, nagyanyámé (1884–1960) lett, aki szintén továbbadta – Zámor Ferenc Ganz-gyári vagontervező gépészmérnökkel kötött házassága után – lányának, Zámor Magdának, édesanyámnak (1907–1994). Az ő gyermekkorával ért véget a baba szerepe mint játék.

A 19. század második felében már a polgárság körében is elterjedtek ezek a korábban elsősorban arisztokrata családok kislányait megörvendeztető játékszerek. Az öltöztethető – és ekkor főleg porcelán- – babáknak fontos funkciójuk volt a leánygyermek nevelésében, ezeken tanulták meg a gondozást, gondoskodást, ami később anyaként, háziasszonyként a feladatukká vált, a babák öltöztetésével pedig lépésről lépésre avatódtak be a női élet szerepeibe, a háziasszonykodástól az alkalmi, elegáns megjelenésig. Nem utolsósorban a divatot követő babaöltözetek és kelleik ismertették meg a kulturált öltözködés titkait, sokoldalúan fejlesztették a jó ízlést, a szépérzékét. Együttal alkalmasak lehettek a kislányok bevezetésére a varrás művészetébe.

A játék baba valóságos társa – és valamiféle követendő ideálja – is lett tulajdonosának, és Elvira esetében erre szükség is volt. Flóra egyetlen leánya volt édesanyjának, földbirtokos édesanyja nem sokkal az ő születése után elhagyta a családot, édesanyja – a Czindery uraság tisztartójának leánya – utóbb egy garibaldista tiszt felesége lett. Szülei házasságának korai felbomlása, testvére halála miatt apa és testvérek nélkül nőtt fel. Hogy korábban elhalt testvére nevét kapta a baba – bár azt nem tudhatjuk, hogy a saját, vagy

Fotó: Friedrich Krisztina

←
**Elvira, hölgybaba –
fehér selyemkalappal,
csipkegallérral (részlet)
/ Lady doll Elvira with
white silk hat and lace
collar (detail)**

→
**Elvira fekete
komplében, bárny-
kalappal / Elvira in
a black ensemble,
with a velvet hat**

az édesanyja kezdeményezésére –, talán azt is jelent-
hette, hogy Elvira baba feladata a testvér pótlása, he-
lyettesítése is volt. Leánya, Erzsébet ugyan nem volt
egyetlen gyermek, azonban testvére, Rédey Tivadar

**Elvira, hölgybaba –
kétrészes, fekete
pöttyös, piros pamut-
ruhában, derekán hátul
masnival / Lady doll
Elvira in a two parted,
black dotted red cotton
dress with bow on the reverse**

1873 körül,
mázaporcelán
vállasfej, bőrtest,
magasság: 47 cm
(magántulajdon)

Fotó: Friedrich Krisztina

Fotó: Friedrich Krisztina

(később könyvtáros, színház- és irodalomtörténész,
az Országos Széchényi Könyvtár főigazgató-helyet-
tese, a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy
Társaság tagja, kritikus, lapszerkesztő és költő is) fiú

létére nem lehetett igazi játszótárs, az időben a leány- és fiúgyermekek játékszerei és játszási szokásai a mai-nál sokkal élesebben elkülönültek. Így Elvira a játszótársat is pótolhatta mellette, és anyáknál, Zámor Magdánál különösen, aki egyetlen gyermeke volt szüleinek és édesapja hosszú hadifogsága miatt nehéz időket kellett átélnie, a babával játszott, az általa kitalált hosszú történetek így talán még többet jelenthettek számára.

Anyánk Magdolna nővéremnek és nekem mint „családi ereklyét” – kendőbe csavartan a vitrin alsó részéből véve elő – mutatta meg, adta rövid időre kezünkbe kislány korunkban, az 1940-es évek első felében. Az fel sem merült, hogy játszhatnánk vele. Megcsodáltuk azonban szép arcát, gyönyörű haját, frizuráját és gazdag, gondosan megőrzött ruhatárát, meghallgatva a hozzá fűződő emlékeket. Jelenleg egy – az ő nagy múltjához méltóan régi – kis vászonborítású, fémpántos ládikában őrzöm ruháival és kincseivel együtt. Átérezem vele kapcsolatban Remsey Ágnes gondolatát, aki könyve címében a baba mivoltát *Nem tárgy, nem élőlényként* fogalmazta meg, hiszen Elvira szinte családtag, még ha – történetesen – az eleven élet privilégiuma nem is adatott meg számára.

Elvira gazdag ruhatárának egyik darabja bizonyára a baba eredeti öltözete, a többi ruha készítője az első két tulajdonos, esetleg még Flóra édesanyja, Tótváradjai Kornis Gáborné Oroszhegyi Vass Erzsébet (1832?-1904) lehetett, a kézzel varrás mindannyiuk természetes háziasszonyi tevékenysége volt. Az öltözetek a korabeli női divatot követve – azt talán kissé leegyszerűsítve – készültek.

Hogy a teljes ruhatára fennmaradt-e Elvirának, nem tudható. A következőkben ismertetem az összes ruhadarabot, amelyek részletekbe menő leírásának közlése terjedelmi okokból nem lehetséges. A *fehérműk* között találunk vékony, combközépig érő, egyenes szabású *alsóinget* fehér pamutanyagból, rövid japán ujjal, elől mellközépig érő, szegett hasítékkal; vastagabb pamutanyagokból készült a széles fehér csipke-

szegéllyel ellátott, fölötté gazdagon ráncolt és a derékon pántba fogott három *alsószoknya*. Egy vékony fehér pamutvászonból, japán szabású, rövid ujjú *boszszú hálóinge* is van a babának.

Fotó: Friedrich Krisztina

Elvira mintás szoknyában, színben harmonizáló díszítésű blúzzal / Elvira in a patterned skirt and a blouse with a decoration harmonizing in colour

**„Őfelsége első Elvira”
koronázási díszruhában
/ ‘Her Royal Highness,
Elvira I’ in coronation
costume**

Házi ruha lehetett a kockás mintát imitáló, fehér alapon fekete vonaldíszes, vékony pamutanyagból készült, földig érő, japán ujjú köntös, karcusított, deréktól lefelé bővülő szabással. Elöl gombolódik, a záródást hat szépen kivarrott gomblyuk és kis fehér porcelángombok biztosítják a közepén függőlegesen húzódo díszítőszegélyeken. A nyak körül keskeny csipkeszegély díszíti.

Sötétpiros alapon fekete pettyes pamutanyagból készült szép kétrészes *toalettje*: kerek nyakkivágással, fekete csipke fodordíszsel, bő, húzott szoknyával, hátul a záródásnál saját anyagából tenyérnyi széles, hatalmas masni díszíti.

Anyagában mintás *fekete komplé*: lefelé bővülő derékpántra dolgozott szoknya, hátul hatalmas masni saját anyagból. Felső részén szűk hosszú ujjak, elöl ívelt záródású, széles, pliszírozott, fodros szegély. Mivel az ívelt vonal miatt elöl nem záródik teljesen, blúz is szükséges lehetett hozzá.

Több önálló *blúz* és *szoknya* is fennmaradt. Elvira baba ruhatárát hat *kötény* is kiegészíti. *Két melles kötény*, több *félkötény* és – bizonyítva ennek a ruhadarabnak a nélkülözhetetlenségét – még bársonyból készült kötény is volt köztük, amely az elegáns toalettekhez tartozott.

Két, fejhez simuló *kalapkája* is van: egy fekete bársony, kétoldalt széles sárga masnival, ékkötánzatokkal díszítve és egy csipkebevonatú, szalagdíszes, fehér selyem, szélén fodrorral.

1916-ban királykoronázás volt Magyarországon: IV. Károly mellett Zita királynét is megkoronázták. S bár Elvira ruhatárának túlnyomó része polgárszszonyhoz illő, szép arca miatt felmerülhetett a híres szépségű Erzsébet királynéval való összehasonlítás. Anyám is pedzette: gondoltak arra a családban, hogy nem óróra mintázták-e. Ezzel kapcsolatban elgondolkodtató a fekete ruhája, hogy nem Erzsébet gyásza alkalmával készült-e: hiszen minek egy kislány babájának ruhatárába a fekete gyászruha? Ez a lehetőség kérdés marad, az azonban tény, hogy Elvira baba a koronázás alkalmával királyné lett. Birodalma a családi zongora alatt terült el. A családi emlékek közül előkerült egy kis, notesz méretű füzet, amelynek címe „Babamagyarország törvénykönyve” volt, sajnos, mára nem maradt fenn, így tartalmát nem ismerem. A királynéi rangot azonban szemlélteti a fennmaradt *koronázási ruha* a koronának is minősíthető fém fejékkal, és anyám színes rajzban örökítette meg baba-királynéjának mellképét, aláírva: „I. Elvira”. A koronázási ruha rózsaszín selyemből készült, a blúz elöl záródó, a nyaka körül és az elején kétoldalt fehér csipkeszegéllyel, tüllbetéttel, bevarrott, könyökben össze-

„I. Elvira”.
Zámor Magda (a baba
egykori tulajdonosa)
gyermekkori rajza a
koronázási díszruha
eredeti állapotát
mutatja, 1917-ben /
'Elvira I'. A childhood
drawing by Magda
Zámor (one-time owner
of the doll) of 1917,
showing the initial
condition of the
coronation costume

A hölgybaba ruhatarának kiegészítői: csipkedíszes napernyő, retikül, díszkötény, harisnyák, cipő / Accessories for the lady doll: parasol with lace decoration, handbag, ornamental apron, stockings, shoes

húzott csipkeszegélyű ujjakkal, seszlivel. A szoknyája húzott, csipkeszegélyes, pántját hátul patentkapocs fogja össze, rávarrva fehér, széles fodros szélű ovális tüllkötény. A fejdísz tüll főköttő, hátul hosszan lecsüngő fátyollal. Hosszú ujjú – a kézelőnél arany zsinórdíszű – rózsaszín bársonykabátka egészítette ki az öltözetet: panyókára vetve kellett viselni, erre utal kétoldalt a mellrészben a beszegett függőleges vágás. Fehér bőrszegéllyel a nyak, az előrész és a derék körül – kétoldalt díszgombokkal, melyeket aranszínű szalag köthetett össze –, a puha fehér szőr csak az előrész egy szakaszán maradt meg. Koronaként egy ékkőutánzatokkal díszített sodronyszálakból álló női karperec szolgálhatott. Nyaklánc pamutra dolgozott flittersor, amelyről üvegyöngyökből fűzött hatos formák csüngnek (egy hiányzik).

A gyermek az életet játssza, s ha éppen királynét koronáznak, akkor azt játszani a legjobb játék.

Két pár fekete bőrcipőcske trottórsarokkal, egyikük fémgombbal záródik; két sima és egy csipkemintás

fehér, egy fekete pamutharisnya, egy bordó – két helyen lila betoldással –, csipkeszegélyű és közepén is csipkedíszes *napernyő* és egy fémszáras, összecsatintható, barna zsinórszövetű *retikül* egészíti ki a ruhátartat.

A babaruhák közt egy kis téglalap alakú, géppel szegett *babatörülköző* is fennmaradt, egyetlen, egyetlen hímzett bordó, zöld szárú pamutvirágocskával, alatta rózsaszínnel: „R E.”, ez lehetett Rédei Bözsike – akiből később nagy hímző lett! – első kézimunkája.

Az Elvira név iránti tisztelet fennmaradt a családban. Anyánk ezt a nevet adta hatodik, 1944. május 26-án született gyermekének, kis testvérünknek, aki 1945 februárjában – Budapest ostroma alatt a légmentesített óvóhelyen, pincében szerzett tüdőgyulladásban – halt meg.

Bemutatott babánk, „őfelsége első Elvira” hosszú élettörténete, összefonódása a család történetével és máig becsben tartva megőrzése szép példája annak, hogy egy babát nemcsak szinte családtagként kezelhettek kis, majd felnövekvő tulajdonosai generációkon keresztül, hanem még a hazájuk történelmének kimagasló eseményeivel is kapcsolatba hozhatták.

GYÖRGYI ERZSÉBET
néprajzkutató

Melles kötények / Aprons

